

(umb. $\frac{1}{2}$ kõigist adramaadest), saksa soost aadel, kelle valduses oli umb. $\frac{1}{3}$ adramaadest, oleks kaotanud aga ainult väikese mürdosa. 1680. a. riigipäeva otsus laiendati Eesti- ja Liivimaa kohta esialgu ainult eesmärgiga otsustada sealsete rootsi aadlimõisade saatust. Selle tagajärjel redutseeriti majandusasehaldur J. Snecken-skiöld'i (vt. *Suppl.*) poolt suurem osa rootsi suuraadli mõisadest Liivimaal juba 1681. a. esimesel poolel. Kui aga Liivimaa 1681. a. maapäev asus vastu kuninga lootusi reduktsiooni suhtes täitsa eitavale seisukohale, teatas R. Lichtone (vt.), et reduktsioon teostatakse ilma aadli nõusolekuta. Tagastamisele pidid kuuluma kõik Rootsi ajal doneeritud orduaegsed riiklikud mõisad; raha eest omandatud mõisade eest pidi makstama tasu. Maapäeva poolt reduktsiooni ärajätmise taotlemiseks lähetatud saatkond ei jõudnud K-ga kokkuleppele, kuigi viimane nõustus suurema erakorralise kontributsiooni vastu reduktsioonist loobuma. Lõplikult otsustati Liivimaa aadlimõisade redutseerimine 1684. a. suvel, mil alustati ka tegelikke töid. Selleks ajaks olid K-i nõuded märksa kasvanud: ka Rootsi ajal doneeritud orduaegsed aadlimõisad pidid kuuluma reduktsiooni alla. Selle nõudega, milles kajastus 1682.—83. a. riigipäeva otsus, kokkukõlastati reduktsiooni teostamine Rootsis ja Liivimaal; hiljemini hakati aga vastavaid riigipäevaotsuseid lihtsalt lugema keh-tivaks ka Liivimaa kohta. Nii otsustati 1686. a. raha eest omandatud, ent redutseeritavad mõisad jätta endiste val-dajate kätte. Eestimaa tehti reduktsiooniga algust alles 1684. a., mis ajaks olid vahekorrad selgunud ja asjakäik lihtsustunud. Liivimaal tagastati umb. $\frac{5}{6}$ adramaadest (seejuures saksa soost aadel kaotas umb. poole oma maavaldu-sest), Eestimaa umb. $\frac{2}{5}$. Et Eestimaa kergemini pääses reduktsioonist, ei ole tingitud keskvalitsuse erinevaist õigus-likest vaateist sellele provintsile; see johtus lihtsalt sellest, et Rootsi aja al-guses langes kroonu kätte Liivimaal palju rohkem maid kui Eestimaa (vt. ka *Suppl.* Gustav II Adolf). Kroonu sai Liivimaal reduktsiooni tõttu 1696. a. uusi netotulusid 375 458 hõbetaalrit, Eesti-maal 1693. a. — 108 314 ht. Suurem võitluspinge Liivimaal, eriti seoses J. R.

Patkul'i (vt.) tegevusega, põhjustas sealse aadli seisusliku omavalitsuse suure kitsendamise.

Fiskaalseis huvides K-i poolt Liivi-maal teostatud uus adramaaderevisjon tõstis adramaade arvu 4343-lt 6323-le. Adramaade arv ja ühtlasi kõik adramaa alusel sooritatavad riigimaksud tõusid, eriti Liivimaa eesti osas, keskmiselt 79%. Adramaade arvestuse aluseks võeti endisest (vt. *Suppl.* H. v. Igel-ström) täpsem põhimõte, nimelt põllu- ja alemaa suurus ning kvaliteet. Uue adramaarevisjoni tagajärjel jäid talu-nikkude poolt mõisale sooritatavad koor-mised üldiselt endiseks. K-i ajal teos-tatud talupoegadekaitse omas aga tei-sel kujul suurt tähtsust. Liivimaa aadli lepitamiseks hakati andma mõisu rendile kohalikele aadlikele. Et kaitseda talunikke ülemäärase koormamise vastu, võeti mõisakoormiste aluseks vakuraa-matus tähistatud normid ning kohus-tati mõisarentnikke kohtlema oma talu-rahvast vastavalt maa tavale. Sel-lised lepingud andsid tagajärgi küll rootsi suuraadlikele kuuluvais üksi-kuis mõisades, jätsid aga laialdasel riigi maa-alal puuduliku kontrolli tõttu mõisarentnikele küllaldaselt võimalusi talitada omavoliliselt. Omavoli välti-miseks arendas K. 1680-ndate a-te lõpul ja 1690-ndate a-te alguses mitmete reg-lementide jne. näol senist primitiivset talunikkude kaitseüsteemi kahes suu-nas: 1) loodi tihedam kontroll mõisa-rentnikkude üle, jagades Liivimaa rah-vuspiiri alusel kaheks majandusasehal-duskonnaks, mille eesotsas seisid laial-daste volitustega asehaldurid (vt. *Suppl.* M. Strokirch ja G. A. Strömfelt); 2) püüti mõisarentniku ja talunikkude õiguste ja kohustuste vahetada üksik-asjalikult kindlaks määrata üldiste reg-lementide kaudu. Nendega kindlustati endiste kaitsenormide täiendina taluni-kele pärandatavate talude kasutamise õigus ning piiramata omandiõigus val-lasvara üle ja kitsendati tunduvalt mõisniku jurisdiktsiooniõigust talunik-kude kohta majandusasehalduri kasuks, jättes neile õiguse esitada kaebusi ka mõisniku peale. Üldjoonis samul aluseil teostati talunikkude kaitset ka Eesti- ja Saaremaa riigistatud mõisades. Kroonu-mõisade rendiviisilise ekspluateerimise püsijäämine sundis K-i loobuma esi-algsest kavatsusest (1681) Liivimaa ta-